

Verslag van de delegatie uit de Staten-Generaal, welke op uitnodiging van de Staten van Suriname een bezoek heeft gebracht aan dat Rijksdeel

VERSLAG

Nr. 2

Inleiding

Nadat in januari 1956 delegaties uit de Staten-Generaal en uit de Staten van Suriname op uitnodiging van de Staten der Nederlandse Antillen een bezoek hadden gebracht aan dat Rijksdeel (zie het verslag van dit bezoek, uitgebracht door de Nederlandse delegatie, in stuk 4281 (R 28)), besloten de Staten van Suriname in hun huishoudelijke vergadering van 17 december 1956 delegaties uit de Staten-Generaal en uit de Staten van de Nederlandse Antillen uit te nodigen tot een bezoek aan Suriname. Daarbij werd, blijkens de brief, waarin deze uitnodiging ter kennis van de Staten-Generaal werd gebracht, tot uitdrukking gebracht, dat persoonlijke kennismaking met en contact tussen de Volksvertegenwoordigingen der drie Rijksdelen bevorderlijk zullen zijn voor het onderlinge begrip, de goede verstandhouding en een reële Koninkrijksgedachte.

In de vergadering van 22, resp. 29 januari 1957 besloten de beide Kamers deze uitnodiging te aanvaarden en hun Voorzitters te machtigen te zamen de leden van de uit te zenden delegatie aan te wijzen.

Ingevolge deze machtiging benoemden de Voorzitters tot leden der delegatie de heren Van Sleen, Van Lienden, Tjalma, In 't Veld, Romme, De Kort, Fokkema, mevrouw Fortanier-De Wit en de heren Willems, Reijers, Kraaijvanger, De Dreu, Van de Wetering, De Graaf, Van Meel en Berkhouwer, terwijl de griffier van de Tweede Kamer werd aangewezen om als secretaris der delegatie op te treden. De delegatie benoemde de heer Van Sleen tot haar voorzitter.

Ook de Staten van de Nederlandse Antillen aanvaardden de tot hen gerichte uitnodiging. Zij benoemden een delegatie, bestaande uit de heren Isa en Braam, mevrouw Van der Linde-Helmyr en de heren Da Costa Gomez, Abbad, Beaujon, Finck, Geerman, Debrot, Van der Hoeven, Sint Jago en Lopes, terwijl de griffier der Staten, de heer Van Grieken, als secretaris werd aangewezen. Later bleek, dat mevrouw Van der Linde en de heer Beaujon verhinderd waren; enkele andere leden dezer delegatie bleken voorts slechts aan een deel van het bezoek te kunnen deelnemen.

In een correspondentie tussen de beide delegaties en de Staten van Suriname werd overeengekomen, dat het bezoek zou plaatsvinden van 15 tot en met 30 maart 1957.

Vóór ons vertrek hadden wij gelegenheid kennis te nemen van een vrij uitgebreide documentatie, welke ons door de Staten van Suriname en door anderen werd toegezonden.

Wij moeten hier tot ons leedwezen melding maken van een brief, welke de acht leden van de oppositie uit de Staten van Suriname op 15 februari tot ons richtten en waarin zij mededeelden, dat zij zich, uit protest tegen het optreden van de meerderheid in dat college, geheel afzijdig zouden houden van het bezoek, voor zover dat een officieel karakter zou dragen. Wij hebben dit besluit betreurd en daarvan ook aan de schrijvers mededeling gedaan. Gelukkig hebben wij, zij het niet in delegatieverband, toch gelegenheid gehad met verscheidenen van hen persoonlijk contact te verkrijgen.

Chronologisch overzicht ¹⁾

Ons gezelschap vertrok in gedeelten uit Nederland, doch kwam in zijn geheel in de ochtend van *vrijdag 15 maart* per K.L.M. in Suriname aan. Reeds vóór deze aankomst kregen wij uit het vliegtuig, dat over de N.W.-punt van Frans Guyana Suriname binnenvloog, een onvergetelijke indruk van het landschap, dat ons ook de volgende weken zo zou boeien: uitgestrekte oerwouden, waartussen slechts enkele bewoonde plaatsen de aandacht trekken, en majestueuze rivieren, die in trage kronkels steeds breder wordend naar zee stromen. Precies op tijd landden wij op het vliegveld Zanderij, waar wij allerhartelijkst ontvangen werden door de Voorzitter, vele leden en de griffier der Staten, vertegenwoordigers van de Gouverneur en van de Raad van Ministers, de districtscommissarissen van het district Suriname en het Stadsdistrict en door tal van andere autoriteiten, benevens door vele belangstellenden, die met autobussen uit de stad gekomen waren om ons te begroeten. Een lange rij auto's stond klaar om ons naar Paramaribo te brengen; deze auto's stonden ook gedurende het verdere bezoek geheel tot onze dienst en wij hebben daarvan veel plezier gehad. Reeds dadelijk werden wij geconfronteerd met een probleem: dat van de ligging van het vliegveld. Dit bevindt zich nl. op ruim 45 km van de stad en de verbinding laat nog wel iets te wensen over. Het eerste deel van de weg naar de stad is nl. wel verhard, doch nog niet geasfalteerd, met het gevolg, dat men in een wolk van rood stof de bewoonde wereld nadert. Gelukkig staat dit stuk weg op de nominatie om binnenkort geasfalteerd te worden. Een plan tot aanleg van een geheel nieuw vliegveld dichter bij de stad heeft men opgegeven; het bestaande veld is dan ook zeer goed en kan zelfs gemakkelijk worden ingericht voor de ontvangst van straalvliegtuigen.

Dezelfde middag kwamen ook de leden van de Antilliaanse delegatie op Zanderij aan. Enigen van ons vergezelden de Surinaamse autoriteiten, die hen gingen begroeten.

In Paramaribo werden wij uitstekend ondergebracht, ten dele in het Palace Hotel, voor een ander deel in Pension Kersten en voor een klein deel in het welwillend ter beschikking gestelde logiesgebouw van de Surinaamse Bauxiet Maatschappij, terwijl het enige vrouwelijke lid van ons gezelschap het voorrecht genoot in het Paleis van de Gouverneur de gast te zijn van de heer en mevrouw Van Tilburg.

Des avonds maakten beide delegaties hun opwachting bij de Gouverneur en mevrouw Van Tilburg. Zij werden daar voorgesteld aan de leden van de Raad van Ministers, de Raad van Advies en de Rekenkamer van Suriname. Als een goede inleiding tot ons verdere bezoek kregen wij hierbij tevens een filmpje van de Voorlichtingsdienst en een aantal fraaie kleurenfoto's van mevrouw Van Tilburg te zien.

Op *zaterdag 16 maart* vond des ochtends een buitengewone openbare zitting van de Staten plaats. De Voorzitter, de heer Axwijk, richtte een woord van welkom tot de delegaties; zijn toespraak werd beantwoord door de heren Van Sleen en Isa. De drie redevoeringen zijn als bijlagen bij dit verslag opgenomen.

Vervolgens vond in de vergaderzaal der Staten een informele bespreking over het verdere programma plaats, terwijl er ook alle gelegenheid bestond tot nadere kennismaking.

Uiteraard maakten wij gaarne gebruik van enkele vrije uren — de volgende dagen waren druk bezet! — om de stad te bezien. Met haar palmen, het prachtige gezicht op de brede rivier, haar levendige verkeer en vooral met haar vriendelijke en uiterst gevarieerde bevolking maakt zij op ons allen een prettige indruk. Dat er nog heel wat te verbeteren is, merkten wij langzamerhand natuurlijk ook wel; vooral op de volkshuisvesting komen wij hieronder nog terug.

Zaterdagavond vond in de Buitensociëteit „Het Park” een officiële receptie plaats, aangeboden door de Staten. Deze zeer geslaagde avond bood ons gelegenheid met tal van vooraan-

staande personen kennis te maken. De sociëteit, fraai gelegen aan het Gouvernementsplein, leent zich voor zulke ontvangsten bijzonder goed. Bij deze ontvangst, evenals trouwens bij alle verdere, had men geen moeite gespaard om het de gasten naar de zin te maken. Bijzondere vermelding verdient, dat aan de bediening werd deelgenomen door meisjes uit alle volksgroepen, ook de Indianen en de Boslandereolen, ieder in de eigen klederdracht van hun groep. De veelzijdigheid van de Surinaamse samenleving werd hierdoor duidelijk aangegeven.

Op *zondag 17 maart* brachten de delegaties, voor zover hun leden dat wensten, een bezoek aan het district Commewijne, dat aan de oostzijde van de Surinamerivier gelegen is, dus ruw gezegd tegenover Paramaribo. Daartoe staken wij bij Leonsberg, enige kilometers ten noorden van de stad, de zeer brede rivier over naar Nieuw-Amsterdam, de hoofdplaats van het district, dat geheel agrarisch georiënteerd is. De bevolking bestaat voor een groot deel uit Indonesiërs. Men vindt er nog een van de weinige overgebleven grote landbouwondernemingen, nl. de suikeronderneming Mariënborg van de Nederlandsche Handel Maatschappij, en verder allerlei andere ondernemingen, waar o.a. citrusvruchten, koffie en cacao verbouwd worden. Vroeger was Commewijne het district bij uitstek van de grote plantages, maar de meeste zijn in verval geraakt. Rehabilitatie stuit op bijna onoverkomelijke moeilijkheden wegens het gebrek aan arbeidskrachten, in verband ook met het relatief hoge loonpeil. Onze tocht gaf ons een duidelijk beeld van het bewoonde gedeelte van het district. Onderweg hielden wij stil bij twee kinderhuizen van de Evangelische Broedergemeente, nl. Leliëndaal (voor Indonesische kinderen) en Alkmaar (voor Hindostaanse kinderen). Wij namen met grote bewondering kennis van het mooie werk, dat in deze tehuizen gedaan wordt. Bijzondere vermelding verdient daarbij, dat dit werk voor een belangrijk deel wordt verricht door Deense zusters en dat het van Denemarken uit ook financieel gesteund wordt. Bij de tehuizen behoren ook scholen; te Alkmaar bleek ons, dat de huisvesting hiervan nog wel zeer veel te wensen overlaat. Het probleem van de verbetering der schoolgebouwen doet zich trouwens over geheel Suriname voor. Wel zijn er hier en daar reeds uitstekende nieuwe gebouwen verzezen, maar er is op dit gebied nog een massa te doen; dit geldt zowel voor het openbare als voor het bijzonder onderwijs.

Vervolgens bezochten wij de citrusonderneming Wederzorg, een van de schaarse voorbeelden van een plantage, waarvan de rehabilitatie, dank zij grote toewijding, als geslaagd kan worden beschouwd. Ook hier echter staat het gebrek aan arbeidskrachten een verdere uitbreiding in de weg, zodat een deel van het uitgestrekte terrein nog niet in exploitatie kon worden genomen. In het algemeen heeft de citruscultuur met dit probleem te worstelen. Vooral de oudere aanplantingen worden door achteruitgang bedreigd, aangezien niet voldoende zorg aan het onderhoud kan worden besteed. Daarop volgde een bezoek aan de dorpsgemeente Tamanredjo, waarvan de bevolking geheel uit Indonesiërs bestaat, die grotendeels op Mariënborg werken en daarnaast de kleine landbouw uitoefenen. Hier werd een Indonesische dansdemonstratie voor ons gegeven, die wij met grote belangstelling gadesloegen. Ook waren hier de voedingsmiddelen, welke dit deel der bevolking gebruikt, voor ons uitgesteld, terwijl uitleg werd gegeven over de voordelen, maar vooral ook over de nadelen der voeding. Overigens werd ons de voedselpositie der inwoners ook bij andere gelegenheden op suggestieve wijze voorgehouden.

Intussen was het tijd geworden voor de middagmaaltijd, welke ons in de vorm van een voortreffelijke rijsttafel werd aangeboden ten huize van de districtscommissaris de heer E. A. Robles.

In de namiddag bezochten wij Mariënborg, waar wij de suikerfabriek bezichtigden en door de agent van de Nederlandsche Handel-Mij. gastvrij werden ontvangen. Deze fabriek maakt niet alleen suiker, doch bereidt daaruit ook een uitstekende kwaliteit rum, die voor export bestemd is. De verbouw

¹⁾ Een schetskaartje van de kuststrook van Suriname gaat als bijlage bij dit verslag.

van suiker is sterk gemechaniseerd, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde is om zich te kunnen handhaven, terwijl bijna overal elders in Suriname deze cultuur te gronde is gegaan. Een probleem blijft het verkrijgen van de nodige arbeiders, een probleem dat in geheel Suriname de grote landbouw moeilijk maakt. Het is bekend, dat de Creoolse bevolkingsgroep voor landbouwwerk niet gemakkelijk te vinden is, terwijl de Hindostaanse groep over het algemeen de voorkeur geeft aan de kleine landbouw op zelfstandige bedrijfjes. Mechanisatie kan maar tot op zekere hoogte een oplossing bieden. Wil Suriname op den duur voldoende exportprodukten kunnen leveren, welker opbrengst nodig is om de import van allerlei noodzakelijke artikelen te kunnen financieren, dan zal ongetwijfeld ook de grote landbouw moeten worden uitgebreid en daarvoor is een oplossing van het vraagstuk van het tekort aan landarbeiders onontbeerlijk. Het ligt niet op onze weg om hiervoor de wegen aan te geven, wij bepalen ons tot het constateren van dit en andere problemen. Aan Suriname en zijn bestuur behoort de taak voor zijn problemen een oplossing te zoeken. Nederland kan daarbij op allerlei punten hulp verlenen, vooral op technisch gebied, door het zenden van deskundigen, die voorlichting kunnen geven, en door medewerking bij de financiering. Het arbeidersvraagstuk kan echter zeker niet door Nederlandse hulp nader tot een oplossing worden gebracht.

Tegen zonsopgang bracht de moderne veerboot, die het verkeer tussen Paramaribo en Nieuw Meerzorg onderhoudt, ons naar de stad terug. Deze verbinding behoort tot de belangrijke verbeteringen, welke de laatste jaren in het verkeer zijn aangebracht. Het bezoek aan de stad is daardoor veel gemakkelijker. Na donker ligt het veer echter stil; van bezoek aan culturele voorstellingen e.d. kan dus van het district Commewijne uit nog geen sprake zijn; mede daarom is men nu ook bezig met het oprichten van gebouwtjes voor culturele doeleinden in dit district.

Maandag 18 maart vertrokken wij onder leiding van de directeur van het Tienjarenplan, de heer H. Teunissen, reeds zeer vroeg voor een tweedaagse tocht naar het gebied, waarin, naar men hoopt, het Brokopondoplan zal worden uitgevoerd. Na per auto op het vliegveld Zanderij te zijn aangekomen, werden wij met rupsvoertuigen naar het militaire kampement Bosbivak gebracht, dat enkele kilometers verder ligt. Hier ontving ons de commandant van de landmacht in Suriname, kolonel R. Boer. Het was interessant te zien, hoe Nederlandse dienstplichtigen, die zich vrijwillig voor uitzending hebben opgegeven, hier hun militaire training krijgen. Het bivak maakte een uitstekende indruk.

Vervolgens maakten wij nader kennis met Suriname's enige spoorlijn. Een z.g. draisine — wij zouden dit een dieseltreintje noemen — bracht ons nl. van hier verder het binnenland in tot het eindpunt, Kabel aan de Surinamerivier, ruim 130 km van Paramaribo. Dit treintje legt enkele malen per week deze afstand af. Het lijntje is aangelegd ten behoeve van de ontsluiting van de goudvelden, die nog verder zuidwaarts liggen.

De reis gaf ons een goede indruk van het Surinaamse landschap, eerst de nog tamelijk lichte savannen, daarna het dichte oerwoud. Bij het eindpunt bevindt zich het Koningin Juliana Zendingshospitaal van de Evangelische Broedergemeente. Wij maakten van de gelegenheid gebruik om aan dit hospitaal een kort bezoek te brengen. De geneesheer-directeur, de heer J. F. Janssen, leidde ons rond. Wij werden vervuld van grote bewondering voor het werk, dat hier ten bate van de Boslandbevolking verricht wordt. Bij uitvoering van het Brokopondoplan zal het gehele hospitaal verplaatst moeten worden; dit stelt de leiding nu reeds voor grote problemen. Maar ook de dagelijkse gang van zaken stelt de enige arts, die tevens administrateur en hoofd van het landbouwbedrijf moet zijn, voor moeilijkheden, waarvan men in ons land geen begrip heeft. Worden er per korjaal ernstige patiënten binnengebracht, dan kan hij deze, wanneer zij een spoedeisende specialistische behandeling moeten ondergaan, soms wel doorzenden naar de stad, maar daartoe moet er juist een trein rijden. Anders kan

men — als de telefoon werkt — een extratrein laten komen, maar daarvoor heeft het ziekenhuis de middelen gewoonlijk niet, terwijl de patiënten deze in het geheel niet hebben. Een vliegveldje voor spoedgevallen ware dringend gewenst. Wanneer t.z.t. het ziekenhuis verplaatst wordt, zal men bepaald tevens een airstrip moeten aanleggen, tenzij alsdan een zo goede wegverbinding wordt aangelegd, dat men de patiënten per auto kan overbrengen.

Er bevindt zich nog een tweede zendingsziekenhuis in het binnenland, nl. het Johannes King Ziekenhuis op Stoelmans-eiland in de Tapanahoni. Dit is nog veel moeilijker te bereiken, nl. alleen per korjaal (met buitenboordmotor) van Albina uit. Ook daar zou een airstrip nodig zijn, maar wij beseffen, dat de kosten van aanleg daarvan voorlopig een beletsel vormen.

Van Kabel begaven wij ons per korjaal de Suriname-rivier af naar het dorp Kadjoe. De vaart op deze snelstromende rivier was een genot; de Boslandcreolen (de naam Bosnegers wordt officieel niet meer gebruikt) weten hun lange korjalen, die met buitenboordmotoren grote snelheden bereiken, met bewonderenswaardige handigheid tussen de overal boven het water uitstekende rotsen door te manoeuvreren. In Kadjoe werden wij feestelijk ontvangen; te onzer ere werden door de bewoners dansen vertoond. Het viel ons hier en ook in de andere dorpen, die wij bezochten, op, dat de huizen en de omgeving daarvan er zo keurig uitzien. Vanhier af moest het gezelschap in tweeën gesplitst worden: een deel ging terug naar Kabel om daar in het Gouvernementslogeergebouw te overnachten, de anderen gingen door naar Brokopondo, waar zij eveneens in een Gouvernementslogeergebouw de nacht doorbrachten. Beide groepen kwamen doornat aan. Ook in de „kleine droge tijd“ bleek het te kunnen regenen met een kracht, welke degenen onder ons, die de tropen niet kenden, zich nauwelijks hadden kunnen voorstellen.

De volgende ochtend verenigden wij ons weer te Brokopondo.

Op het punt, bekend als Affobakka, even boven Brokopondo, waar ingevolge het Brokopondoplan de stuwdam zal moeten verrijzen, is een kamp gebouwd, hoog op de linker-oever der rivier, maar toch niet zo hoog, of bij zeer hoge stand van de rivier na zware regenval bleek het kamp onder te lopen. Aan weerszijden is hier in het bos een brede gleuf opengekapt tot hoog op de heuvels, die op dit punt de rivier dicht naderen. Men krijgt daardoor een indruk van de lengte en de hoogte van de toekomstige dam.

Het is hier de plaats om iets meer over dit grootse plan mede te delen. De bedoeling is door het bouwen van een stuwdam in de Surinamerivier in de eerste plaats elektriciteit op te wekken. Tevens zal daardoor de waterafvoer gereguleerd worden, hetgeen aan de bevaarbaarheid van de benedenrivier ten goede zal komen. Boven de dam zal een enorm stuwmeer ontstaan. De scheepvaart op dit meer zal grote boscomplexen beter bereikbaar kunnen maken. Tevens zal men via dit meer toegang krijgen tot verdere bauxietlagen in het Nassaugebergte, welke thans niet te exploiteren zijn.

Nu zou het opwekken van grote hoeveelheden elektriciteit in een land als Suriname weinig zin hebben, indien men deze elektriciteit niet kon gebruiken voor de verwerking van een deel van het aanwezige aluminiumerts. Deze verwerking eist ontzaglijke hoeveelheden energie; zij is dus alleen mogelijk waar de energie relatief goedkoop is. Tot dusverre wordt al het erts van Suriname uitgevoerd. Wordt het Brokopondoplan werkelijkheid, dan zal dit voorlopig zo blijven. Het erts wordt dan in de Verenigde Staten verwerkt tot aluinaarde (aluminiumoxyde) en een deel — nog slechts een klein deel — wordt teruggebracht naar Suriname, waar het tot aluminium versmolten wordt. Het is echter mogelijk, dat op den duur ook de verwerking van een deel van het bauxiet tot aluinaarde in Surinam zal plaatsvinden.

Bij onderhandelingen tussen de Surinaamse Regering en de beide maatschappijen, die in Suriname bauxiet winnen, bleek, dat alleen de Surinaamse Bauxite Maatschappij, dochtermaatschappij van de Aluminium Company of America (Alcoa), een zeer groot Amerikaans concern, in beginsel bereid was een

aluminiumsmelterij te bouwen en daarvoor de op te wekken stroom af te nemen. Na langdurige besprekingen werd tussen de Surinaamse Regering en de Alcoa een z.g. richtlijnenovereenkomst gesloten, welke vervolgens door de Staten met algemene stemmen werd goedgekeurd. Inmiddels werden uitgebreide onderzoeken verricht om na te gaan, waar en hoe de stuwdam zou moeten worden gebouwd. Men beseft in Nederland nog lang niet voldoende, welk een ontzaglijk werk hiervoor nu reeds verzet is. De dam zal ongeveer 50 meter hoog moeten worden. Het zou echter kunnen zijn, dat de heuvels, die bij Brokopondo hoog genoeg zijn, op andere plaatsen inzinkingen vertonen, zodat het water elders zou kunnen weglipen. Daartoe moesten honderden kilometers oerwoudtracés worden opengekapte en opgemeten. Het bleek inderdaad, dat op enkele punten lage secundaire dammen nodig zullen zijn. Verder moesten uitgebreide onderzoeken worden verricht om te bepalen, welke constructie voor de dam het meest in aanmerking komt. Men kwam tot de conclusie, dat er zich in de nabijheid van de dam voldoende hoeveelheden lateritische klei bevinden, die een zeer bruikbaar materiaal vormen. Deze klei wordt nl., aan de lucht blootgesteld, spoedig hard. Een dam van dit materiaal zal echter zeer breed moeten worden. De aanvoer zal dus speciale problemen stellen.

Ingevolge de richtlijnenovereenkomst, welke later nog door een definitieve overeenkomst zal moeten worden gevolgd, zal het land Suriname een elektrische centrale bouwen nabij de dam, terwijl de Alcoa de aluminiumfabriek bouwt. De Alcoa verplicht zich alle op te wekken elektriciteit, met uitzondering van een gedeelte, dat voor Paramaribo en omgeving bestemd is, af te nemen tegen een prijs, welke voldoende is om de kosten, inclusief rente en afschrijving, van de centrale te dekken en wel gedurende zoveel tijd als nodig is om de centrale geheel af te schrijven. Het deel van de elektriciteit, dat Suriname zelf behoudt, is zo groot, dat het, althans voor de eerste jaren, ruim voldoende is om de burgerij en de industrie van goedkope stroom te voorzien. Hoewel het overgrote deel van de te Brokopondo op te wekken stroom naar de Alcoa gaat, is dit toch nog maar nauwelijks voldoende om een rendabele aluminiumfabriek te drijven. Men heeft daarom reeds dadelijk omgezien naar een mogelijkheid om in de toekomst de op te wekken hoeveelheid stroom te vergroten. Dit zou kunnen geschieden door hogerop nog een andere stuwdam te bouwen. Hiervoor komt de bovenloop van de Tapanahoni in aanmerking. Door een kanaal zou deze in verbinding gebracht kunnen worden met het Brokopondostuwmeer. Verdere onderzoeken zullen nodig zijn om te kunnen vaststellen, of deze plannen technisch en economisch uitvoerbaar zijn; de Alcoa interesseert zich hiervoor zeer, maar het zou een werk van lange duur zijn. Komt deze uitbreiding tot stand, dan wil de Alcoa in Suriname ook een aluinaardefabriek bouwen.

Langdurige besprekingen, waartoe gedurende deze tocht en later alle gelegenheid was, brachten ons tot de conclusie, dat men in Suriname terecht over het Brokopondoplan enthousiast is. Het biedt inderdaad de mogelijkheid de economie van Suriname te verstevigen. Niet alleen is het een voordeel, dat een deel van het productieproces in Suriname zal plaatsvinden, hetgeen de werkgelegenheid zal doen toenemen (al betreft het hier een zeer kapitaalintensief bedrijf, dat relatief weinig arbeiders nodig heeft, het absolute aantal mensen, dat hierbij werk zal kunnen vinden, is toch niet onbelangrijk), maar bovendien zijn er aan het plan allerlei nevenvoordelen verbonden. Het zal kunnen leiden tot openlegging van een deel van het land, dat thans moeilijk bereikbaar is; door de beschikbaarheid van goedkope elektrische stroom zal ook de vestiging van andere, kleinere, industrieën worden bevorderd.

Wij zijn van oordeel, dat ook van Nederlandse zijde, voor zover mogelijk, ook verder de nodige medewerking dient te worden gegeven om dit plan te doen slagen. Wij stellen het op prijs, door middel van dit verslag in de gelegenheid te zijn op dit plan nog eens de aandacht te vestigen.

Uiteraard brengt ook dit plan moeilijkheden mede. Een van de voornaamste daarvan is het probleem van de tijdelijke tewerkstelling van een groot aantal mensen op één punt in het

binnenland, waartoe men althans een deel van hen aan andere arbeid zal moeten onttrekken. Dit kan aanleiding geven tot een verstoring van de economische en financiële verhoudingen. Men ziet in Suriname deze moeilijkheid zeer wel in.

Een ander moeilijk vraagstuk is dat van de verplaatsing van rond 6000 Boslandereolen, die thans het gebied bewonen, dat onder water gezet zal worden. De Surinaamse Regering heeft een vrij belangrijk bedrag in haar plannen opgenomen ten behoeve van de maatregelen, welke hiervoor nodig zullen zijn. Toch kregen wij de indruk, dat dit probleem nog veel verder onderzoek zal eisen. De verplaatsing van de dorpen, die uit eenvoudige hutten bestaan, biedt op zich zelf weinig moeilijkheden. Ook het aanleggen van nieuwe kostgronden (opengekapte terreinen in het bos, waarop gedurende een beperkt aantal jaren voedingsgewassen worden verbouwd) zal waarschijnlijk betrekkelijk eenvoudig zijn; er schijnt voldoende grond beschikbaar te zijn, niet alleen langs het te vormen meer, maar vooral ook benedenstrooms, waar allerlei terreinen voortaan niet meer aan overstroming zullen zijn blootgesteld. De gedachten gaan dan ook in de richting van een verplaatsing in de richting van de kust. Uiteraard zal men moeten trachten hiervoor de volledige medewerking van de bevolking zelf te verkrijgen. Deze verplaatsing brengt echter mede, dat de bevolking, die tot dusverre ver van de beschaving leefde, daarmee plotseling in veel nauwere aanraking zal komen. Ook een andere wijze van exploitatie van de bodem zal nodig zijn. Kortom, er ontstaat een ommekeer in het leven van de bewoners, waarvan men de gevolgen niet mag onderschatten.

De Boslandereolen leven tot dusverre nog in zeer primitieve en in sommige opzichten in kommerfelijke omstandigheden. Hun voedingspositie is over het algemeen slecht, de medische verzorging is — ondanks het werk van de zendingsziekenhuizen — zeer onvoldoende, het onderwijs eveneens. De archaische levensgewoonten zijn niet alle bevorderlijk voor het behoud van het ras. In dit alles kan bij verplaatsing naar een gemakkelijker te bereiken streek verbetering komen. Ook sociaal gezien heeft het plan voor deze mensen dus zeker niet alleen een negatieve kant.

De Surinamerivier afvarend, aanvankelijk nog per korjaal, verderop, waar de rivier dieper is, per motorboot, bereikten wij laat in de middag de Jodensavanne. Hier bevond zich in de 17de en 18de eeuw een vrij belangrijke nederzetting van Portugees-Nederlandse joden. In de 19de eeuw is deze nederzetting verlaten. Thans vindt men er een Indianendorp, terwijl in de omgeving nog enkele andere van zulke dorpen liggen. Wij werden hier door een grote groep Indianen ontvangen. Ondanks de invallende duisternis konden wij nog juist de ruïne van de synagoge en het oude joodse kerkhof bezoeken. Ook zagen wij de restanten van het interneringskamp voor politiek onbetrouwbare personen (ten dele uit het toenmalige Nederlandsch-Indië afkomstig), dat hier gedurende de tweede wereldoorlog gevestigd is geweest.

Op de Jodensavanne zagen wij ook de aanplant van een pinussoort uit Honduras. Met deze boom neemt de Fa. Van Gelder op grote schaal proefnemingen, in de hoop, dat hij geschikt hout voor de papierfabricage zal blijken op te leveren. Gelukt dit, dan kan het voor Suriname van veel betekenis worden.

In de loop van de avond bereikten wij Paranam, vanwaar wij per auto naar Paramaribo werden teruggebracht.

Woensdag 20 maart was grotendeels gewijd aan een bezoek aan de bedrijven van de Surinaamse Bauxite Maatschappij te Paranam en van de Billiton Maatschappij te Onverdacht. Beide maatschappijen hebben hier belangrijke bauxiteconcessies. Terwijl de Surinaamse Bauxite Maatschappij tot dusverre vrijwel uitsluitend ondiep gelegen ertslagen ontgint, moet de Billiton Maatschappij veel dieper graven om het erts in haar concessie te bereiken. Het gevolg van dit verschil is een andere werkwijze: de laatstgenoemde maatschappij werkt met enorme graafmachines, die een imponerende indruk maken. Beide bedrijven hebben afscheepinrichtingen aan de Surinamerivier, de

S.B.M. te Paramaribo, de Billiton Mij te Smalkalden, even stroomafwaarts. Beide hebben ook was- en drooginstallaties voor het erts. De S.B.M. verscheept al haar erts naar de aluminium-fabrieken van haar moedermaatschappij, de Alcoa, in Noord-Amerika, de Billiton Maatschappij is de enige producent van bauxiet, die het erts niet zelf tot aluminium verwerkt, maar het aan anderen verkoopt.

Te Paramaribo werden wij ontvangen in het uitstekende recreatiegebouw van de S.B.M., waar de directeur-beheerder, de heer ir. H. Meijer, ons een uiteenzetting van het bedrijf gaf. Hier bezichtigden wij ook het dorp, dat de laatste tijd sterk uitgebreid wordt. Te Onverdacht werden wij gastvrij onthaald door de directeur, de heer H. Tissot van Patot, en zijn medewerkers. Hier troffen wij een kleine, overwegend Europese, kolonie aan in een keurig tuindorpje, dat in sterke tegenstelling staat tot het door de mijnbouw verwoeste landschap, waaraan het grenst. Komend uit een land als Nederland, waar elk stukje grond wordt bewoond en bewerkt en waar elk bosje in ere gehouden moet worden, kan men maar moeilijk wennen aan het denkbeeld, dat gehele wouden moeten verdwijnen om de onderliggende ertslagen te kunnen exploiteren en dat men de omgewoelde terreinen daarna rustig braak laat liggen. In een zo uitgestrekt en zo leeg land als Suriname levert dat echter nauwelijks enig bezwaar op.

Deze dag gaf ons een goede indruk van de belangrijkheid van het mijnbedrijf voor de gehele Surinaamse economie. Later werd deze indruk door ons bezoek aan Moengo nog versterkt.

's Avonds hadden wij het genoegen een gemengde avond, aangeboden door het Cultureel Centrum Suriname, te mogen bijwonen. In het mooie nieuwe gebouw van deze instelling werd een uitvoering gegeven van ballet, zang en orkest. Vooral het mannenzangkoor maakte een goede indruk, evenals trouwens een mannenkwartet, dat o.a. enkele prachtige liederen op Surinaamse teksten zong. Het orkest, dat geheel uit amateurs bestaat, onder leiding van een amateurdirigent, levert een goede bijdrage voor de bevordering van het muziekleven.

In de pauze bezichtigden wij de bibliotheek van het C.C.S., die een uitstekende behuizing gevonden heeft in hetzelfde complex als de gehoorzaal. Het is een fleurig geheel met een goede boekenvoorraad, animerend tot lezen. Vooral door de kinderen wordt er een snel toenemend gebruik van gemaakt.

Op donderdag 21 maart maakten wij een mooie en lange tocht naar het district Coronie. Per auto ging het in snelle vaart naar Uitkijk aan de Saramacca. Hier voeren wij met de pont over de betrekkelijk smalle rivier en vervolgens doorsneden wij het gehele district Saramacca van oost naar west, langs de hoofdplaats Groningen, tot Coppenamepunt. Deze weg is voor een deel nog maar kort geleden aangelegd, hij ontsluit een groot gebied, dat vroeger vrijwel uitsluitend te water bereikbaar was. Helaas is de oppervlakte nog niet geasfalteerd (behalve het eerste gedeelte van Paramaribo uit), maar de aanwezigheid van de weg is ook zo reeds een grote verbetering. In het kader van het Tienjarenplan is men bovendien bezig aan een verlenging van de Kwattaweg tot tegenover Groningen, waar dan eveneens een pont zal komen; op die wijze ontstaat een tweede verbinding met het district Saramacca, welke aan de verdere ontwikkeling van dit gebied, dat geheel van de kleine landbouw leeft, ten goede zal komen. De bevolking bestaat overwegend uit Hindostanen.

Bij Coppenamepunt ligt een visserijstation, opgericht door het Welvaartsfonds, met bijbehorend dorpje. De tijd ontbrak ons helaas om dit te bezichtigen. Op de problemen van de visserij gaan wij dus ook niet in.

In deze omgeving zagen wij langs de weg telkens gekapte stammetjes van het z.g. mierenhout gereedliggen voor vervoer. Er is een interessante proefneming met dit in de moerasachtige streken van Suriname veel voorkomende hout aan de gang; de mijnen van het Ruhrgebied hebben zich nl. bereid verklaard het te beproeven als mijnhout. Slaagt deze proef, dan kan op geregelde afname van een flinke hoeveelheid worden gerekend.

Was tot voor enkele jaren Coronie, dat ten westen van de Coppename ligt, alleen over zee te bereiken — en dat alleen met heel kleine schepen vanwege de ondiepte van het water —, thans is er een pontveer, aansluitend op een voor auto's berijdbare weg. Uiteraard vaart de pont over de hier zeer brede Coppename slechts enkele malen per dag, maar de verbinding is er toch. Op den duur zal de weg van Coronie worden doorgetrokken naar Wageningen en vandaar naar Nickerie. De grote moeilijkheid zit hierbij in de zwampen, welke Coronie van Wageningen scheiden. Weet men deze moeilijkheden te overwinnen — de afstand is betrekkelijk gering —, dan kunnen alle districten ten westen van de hoofdstad voor het eerst gemakkelijk met elkaar in contact komen.

Coronie is het kokosdistrict bij uitnemendheid. De hoge palmen geven het een geheel eigen karakter en een eigenaardige bekoring. Het is ook in zoverre een district met een eigen aard, dat de bevolking vrijwel geheel uit Creolen bestaat. Terwijl elders de landbouw overwegend in handen van Hindostanen en Indonesiërs is en de Creolen bij voorkeur stedelijke, liefst min of meer technische beroepen uitoefenen, bevindt zich hier een Creoolse bevolking van uitsluitend landbouwers.

Het district ontving ons met grote hartelijkheid. De zingende schoolkinderen en de talrijke vlaggen, de lachende mensen en de lange lanen van palmen, wuivend in wind en zon, zullen wij niet licht vergeten. Ten huize van de districtscommissaris, de heer W. Hewitt, werden wij gastvrij ontvangen en hier maakten wij kennis met allerlei Surinaamse gerechten.

Met veel belangstelling bezichtigden wij de kokospolder in aanleg, een van de talrijke agrarische projecten van het Tienjarenplan. Bij de bouwput voor het gemaal werd ons de nodige uitleg gegeven. Het is merkwaardig, dat in een zo dun bevolkt gebied gebrek aan grond bestaat. Uiteraard is er grond genoeg, maar geen bruikbare, althans niet in Coronie. Vrijwel overal in de kuststrook kan men de grond nl. alleen bewerken, wanneer men de waterstand afdoende kan beheersen. Daartoe is dus aanleg van polders nodig. Inveest men hierin voldoende, dan kan nog zeer veel bruikbare grond worden verkregen. De enorme zwampen, die zich achter Coronie tot ver in het binnenland uitstrekken, kunnen het hele jaar door genoeg water leveren om de waterstand ook in droge perioden op peil te houden; in natte perioden moet men natuurlijk malen. Helaas is de aanleg van polders hier zeer duur; vooral de fundering van het in aanbouw zijnde gemaal in de slappe klei bleek veel moeilijkheden op te leveren, ook omdat de aanvoer van materialen zo lastig en kostbaar is. Voor het verkrijgen van grond in de polder zijn veel meer aanvragen ingekomen dan konden worden ingewilligd.

Wij zagen ook de in aanbouw zijnde coöperatieve inrichting tot bereiding van kokosolie. Men hoopt daarmee de kwaliteit en de opbrengst van het produkt te verbeteren. Ook deze bouw wordt door het Tienjarenplan gefinancierd. Van betekenis is het, dat dit, zover wij weten, de eerste landbouwcoöperatie in Suriname is. Zij is tot stand gekomen mede dank zij het enthousiasme van de districtscommissaris, die in Nederland een speciale studie van het coöperatiewezen heeft gemaakt. Op dit gebied kan in Suriname nog zeer veel gebeuren.

Het was een lange weg terug naar Paramaribo, maar 's avonds waren wij weer present op een zeer geslaagde receptie, aangeboden door de Regering, in de Buitensociëteit „Het Park”, waar wij met talloze gasten de gedachtenwisseling over allerlei onderwerpen konden voortzetten.

Vrijdag 22 maart bezochten wij 's ochtends te Paramaribo en omgeving allerlei projecten van het Tienjarenplan, nadat ons tevoren op het kantoor van het plan hierover een uiteenzetting was gegeven. Zowel in de stad als daarbuiten constateerden wij, dat op allerlei gebied, speciaal asfaltering van wegen en riolering, grote vorderingen worden gemaakt. Reeds eerder zagen wij uitnemend werk op het gebied van de landbouw en de bosbouw; later zagen wij ook op tal van andere gebieden nog, hoe het Tienjarenplan werkt. Een uitgebreid overzicht vindt men in het verslag van de werkzaamheden van

dit plan over de jaren 1954—1956. Wij veroorloven ons daaraan te verwijzen; het zou ons veel te ver voeren, indien wij hier een ook maar enigszins volledige opsomming van deze werkzaamheden wilden geven. Wel willen wij er hier nog eens de aandacht op vestigen, van hoeveel belang voor de toekomstige ontwikkeling van Suriname het werk van het Tienjarenplan moet worden geacht. Ongetwijfeld is dit plan op zich zelf nog niet in de verste verte voldoende om de economische en sociale toestand van Suriname blijvend een gezonde basis te geven, maar het heeft het karakter van een veelzijdige gangmaker. Het is Surinaams-Nederlands degelijk en tevens fantasierijk in zijn objecten en zijn werk en draagt daardoor tot de ontwikkeling van Suriname meer bij dan de meeste mensen, althans in Nederland, beseffen. Niet alleen in Suriname, maar ook in Nederland behoort het plan, naar het ons voorkomt, nog meer bekendheid te verkrijgen. Daartoe bestaat te meer reden, omdat een groot gedeelte, nl. een derde, van de kosten van het plan door Nederland à fonds perdu wordt bijgedragen, terwijl Nederland nog eens een derde deel tegen een lage rente, nl. 3 pct., aan Suriname als lening verstrekt; het resterende derde deel fourneert Suriname zelf.

Wij kunnen niet nalaten hier een enkele opmerking te maken over de organisatie van de uitvoering van het plan en het toezicht daarop. De uitvoering berust bij het Planbureau te Paramaribo, een Surinaamse instelling, die de onderdelen van het plan uitwerkt en ze doet uitvoeren. Daarnaast staat een Nederlandse Missie voor het Tienjarenplan. Nu spreekt het vanzelf, dat Nederland, dat een zo groot deel van de financiering van het plan op zich genomen heeft, ook betrokken blijft bij de besteding. Daartegen heeft men in Suriname uiteraard ook geen bezwaar. Men heeft er echter wel kritiek op het feit, dat deze missie blijkbaar onvoldoende bevoegdheden bezit om de aan haar voorgelegde plannen goed te keuren. Telkens blijkt, dat de missie eerst aan de Nederlandse Regering moet rapporteren en dat dan allerlei organen in Nederland de plannen tot in details gaan bestuderen, waarna een uitgebreide correspondentie volgt. Dit alles kost tijd en maakt, dat de uitvoering van de plannen stroever verloopt dan mogelijk ware. Wij kregen de indruk, dat de organisatie vereenvoudigd en verbeterd zou kunnen worden door een ruimere mate van delegatie aan de ter plaatse aanwezige Nederlandse missie.

Tijdens de rondrit van deze ochtend bezochten wij ook de fraaie cultuurtuin met het landbouwproefstation, waar — met steun van het Tienjarenplan — uitstekend werk ten behoeve van de landbouw wordt verricht. O.a. worden hier jonge cacaostruiken gekweekt, die goede verwachtingen wekken. Verder bezochten wij de keurige nieuwe nijverheidsschool voor meisjes, waar de leerlingen ons op zelfgemaakte Surinaamse lekkernijen onthaalden.

's Middags verdeelden wij ons in kleine groepen, die verschillende instellingen bezochten. Sommigen onzer bezichtigden boerderijen, waaronder de landsboerderij, die als centrum van voorlichting van veel belang is. Anderen bewonderden o.a. de nieuwe vleugel van het r.-k. ziekenhuis, die een modelgebouw mag worden genoemd. Hier kwamen zij o.a. in aanraking met het probleem, dat men zich veel moeite geeft voor de opleiding van verpleegsters, maar dat niet weinigen van deze verpleegsters door Nederland worden weggetrokken.

Bij onze rondritten bezochten wij o.a. de nieuwe woonwijk Zorg en Hoop, die met haar fleurige huizen en tuinen, mooie scholen en een fraaie nieuwe kerk een prettige indruk maakt.

Dezelfde avond scheepten wij ons in op het m.s. „Perica”, dat ons in één nacht naar Moengo zou brengen. Dit schip, dat normaal dienst doet tussen Paramaribo en Nickerie, was uitstekend ingericht met veldbedden ten behoeve van het talrijke gezelschap, dat de reis meemaakte. Ir. Meijer en zijn medewerkers toonden zich voortreffelijke gastheren, zowel aan boord als aan de wal. De reis in de koele nacht over de eerst zeer brede Commewijne en later over de veel smallere Cottica was een genot. Het is hoogst merkwaardig, dat de grote

bauxietschepen langs deze rivieren 160 km het binnenland in kunnen varen, dank zij de grote diepte van deze wateren. Voor de economie van Suriname is dit natuurlijk van het grootste belang. Moengo is van Paramaribo uit niet over land te bereiken (er is geen weg door het oerwoud), maar er is wel een geregelde luchtverbinding en overigens gaat het verkeer per schip. De oevers van de rivier zijn over grote afstanden vrijwel onbewoond.

Zaterdag 23 maart kwamen wij omstreeks zonsopgang te Moengo aan. Op het laatste traject haalden wij verschillende korjalen met Boslandcreolen in. Het was interessant te zien, hoe deze mensen uit hun nog volkomen primitieve dorpjes als forensen naar de moderne industriestad reisden.

In Moengo werden wij gastvrij ingehaald en zeer comfortabel ingekwartierd, deels in een logeergebouw, deels in huizen van verlofgangers, terwijl enkelen het voorrecht hadden in de villa van de directeur der Surinaamse Bauxite Maatschappij te mogen logeren. Na een ontbijt in de Stafclub van de S.B.M. werden wij rondgeleid in het grote dorp langs de keurige woningen, de scholen, het uitstekend ingerichte ziekenhuis, de kerken, het zwembad enz. Het ziekenhuis, gebouwd toen de nu geheel verdwenen malaria hier woedde, is gelukkig te groot geworden voor de behoefte; de drukste afdeling is tegenwoordig de kraamafdeling. Het gehele dorp, op twee na de grootste plaats van Suriname, ligt op een uit bauxiet bestaande heuvel. Men ontgint deze op het ogenblik uiteraard niet verder; mochten echter de verdere vindplaatsen uitgeput raken, en zou Moengo dientengevolge geen reden van bestaan meer hebben, dan zou men ten slotte ook de grond onder het dorp nog kunnen weggraven. Natuurlijk bezochten wij ook de fabriek, waar het erts wordt gebroken en gedroogd. Ten slotte liet men ons de uitstekend ingerichte boerderij zien, waar de melk voor het gehele dorp wordt geproduceerd en gepasteuriseerd. Terecht is de S.B.M. trots op deze modelinrichting.

Na de lunch vertrokken wij per autobus (er loopt een rijweg van Moengo naar het oosten, maar zoals gezegd, geen naar het westen) eerst naar het terrein, waar men het bauxiet afgraaft, dat per trein naar Moengo vervoerd wordt, en daarna naar Moengotapoe, een Boslandcreolendorp. Hier zagen wij een aardige dansdemonstratie. Vervolgens reden wij verder naar Albina, de kleine hoofdplaats van het district Marowijne, aan deze machtige rivier gelegen, met uitzicht op Frans Guyana. Aan de verleiding om de enige bezienswaardigheid van het tegenoverliggende Saint Laurent, nl. de galgen uit de tijd, dat het een strafkolonie was, te gaan bezichtigen boden wij weerstand. Er was in Albina heel wat meer en interessanter te zien. Voor de woning van de districtscommissaris, kapitein H. D. Rijnher, die ons gastvrij ontving, was nl. de gehele bevolking opgesteld, waarbij vooral de Indianen in hun kleurige verentooi een schitterende aanblik boden. Zelden kregen wij een zo goede indruk van de grote gevarieerdheid van de Surinaamse bevolking als ons hier op kleine schaal gegeven werd.

Op de terugweg hielden wij stil bij een kamp van houtkappers aan de Negerkreek. Op deze concessie van de Fa. Bruynzeel werken Boslandcreolen uit verafgelegen dorpen, waar men van tijd tot tijd nog vuurdansen uitvoert, die in het benedenland vrijwel niet meer te zien zijn. Ter gelegenheid van ons bezoek werd nu zulk een vuurdans uitgevoerd, die wij niet licht zullen vergeten. Hoe het mogelijk is, dat deze mannen met hun blote voeten in een flink vlamvend vuur dansten, dat zij zelfs hun grote kapmessen roodgloeiend maakten en die dan tegen hun benen hielden zonder zich te branden, bleef ons een raadsel. Naarmate het feest vordert, schijnen zij steeds meer in trance te geraken. Er is in deze gevoelloosheid voor vuur een element van geheimzinnigheid.

's-Avonds was er een drukbezochte receptie in de Stafclub, waar wij met vele inwoners van Moengo kennis maakten. Het was de bedoeling geweest een tuinfeest te geven, maar de aanhoudende regen belette dit.

Zondag 24 maart gingen sommigen onzer te Moengo ter kerke, terwijl anderen onder leiding van de districtcommissaris nog een mooie tocht naar Adjamoekondre maakten, een dorp van Boslandereolen.

Na een hartelijk afscheid voeren wij na de lunch per Perica terug naar Paramaribo. Deze keer zagen wij de oevers van de Cottica bij daglicht: overal oerwoud, slechts hier en daar onderbroken door kleine dorpen, ten dele van Boslandereolen, ten dele van Indianen. Bij de missiepost Tamarin legden wij korte tijd aan; wij bezochten de kerk en de school en hoorden het een en ander over het mooie werk, dat de missie hier reeds tientallen jaren ten bate van de bevolking verricht. Laat in de avond bereikten wij Paramaribo weer.

Maandag 25 maart maakten wij onder leiding van de districtcommissaris van Suriname, de heer mr. J. van Petten, een rondrit door dit district. Eerst kregen wij in het gebouw van de V.A.N.K. (Vereniging van afstammelingen van Nederlandse kolonisten) een uiteenzetting over de toestand van het district, dat niet alleen de omgeving van Paramaribo omvat, maar zich ook tot diep in het binnenland uitstrekt. Volgens brachten wij een bezoek aan het flinke boerenbedrijf van een afstammeling van een der oude kolonisten, die zich meer dan een eeuw geleden in Suriname gevestigd hebben. Het is merkwaardig, dat men in Suriname met de naam „boer” nog altijd uitsluitend deze Nederlandse boeren aanduidt; alle andere worden landbouwers genoemd. Deze zuiver blanke boeren hebben zich, zij het dikwijls met moeite, nu al vele generaties lang in de tropen weten te handhaven. Slechts een klein gedeelte is nog in de landbouw werkzaam.

Op onze verdere rondrit zagen wij nog tal van andere landbouwbedrijven, over het algemeen zeer klein. Ten slotte bezichtigden wij een prachtige nieuwe school te Nieuwe Grond aan de weg Paramaribo-Lelydorp. Men kan hier de oude, volkomen vervallen houten school nog naast de nieuwe zien; tot voor zeer kort moest men zich met dit veel te kleine krot toch maar behelpen. Het zal helaas nog lang duren, voordat een overeenkomstige verbetering in het gehele land bereikt zal zijn. In de nieuwe school zagen wij een fraaie Hindostaanse dansdemonstratie.

In de loop van de avond vertrok het grootste deel van het gezelschap met de Perica over zee naar Nickerie. In tegenstelling tot de verwachting bleek de overtocht bijzonder rustig en prettig te zijn.

Enkele anderen vertrokken, ten dele dezelfde avond, ten dele de volgende ochtend, eveneens naar Nickerie met een van de kleine vliegtuigen van de Surinaamse Luchtvaart Maatschappij. Deze exploiteert, met als basis het vliegveldje in de wijk Zorg en Hoop van Paramaribo, luchtlijnen naar Moengo, Albina, Coronie en Nickerie. Deze lijnen voorzien in een toenemende behoefte. Ten tijde van ons bezoek bezat de maatschappij alleen nog maar éénmotorige vliegtuigjes, welke niet meer dan 3 passagiers kunnen vervoeren; inmiddels heeft zij grotere tweemotorige toestellen gekregen, welke niet alleen meer passagiers kunnen vervoeren, doch ook meer veiligheid bieden. De vlucht naar Nickerie gaf een voortreffelijke indruk van het landschap. Men vliegt niet meer dan 500-600 m hoog, beneden de wolken, en men krijgt op deze wijze een veel beter inzicht in de structuur van het landschap dan op enige andere manier mogelijk is. Eerst uit de lucht ziet men goed, hoe smal de bewoende gordel is, die zich langs de weg naar het westen uitstrekt; eerst dan ziet men duidelijk, hoe de oude, verlaten en dichtgegroeide plantages zich nog altijd aftekenen met hun rechte lijnen, hoe de schier eindeloze zwampen achter Coronie de communicatie met Wageningen verhinderen, maar ook hoe de polders van Wageningen en verder die van Nickerie en omgeving zich rechtlijnig, geel en vruchtbaar onderscheiden van de omringende oerwouden met hun kronkelende krekten.

Dinsdag 26 maart verenigde het gehele gezelschap zich in Nieuw Nickerie, waar ons weer een allerhartelijkste ontvangst van de zijde van de gehele bevolking wachtte. Nickerie is

het rijstdistrict bij uitnemendheid. De bevolking bestaat overwegend uit Hindostanen. Onder leiding van de districtcommissaris, de heer mr. dr. A. J. A. Quintus Bosz, bezochten wij een groot deel van het district, allereerst de hoofdplaats. Hier zagen wij o.a. de drukte op de markt. Verder ging de rit door de westelijke polders naar het strand van de Corantijn, de ontzaglijk brede grensrivier met Brits Guyana, welke overkant men maar nauwelijks kan zien. Merkwaardig is, dat de grens niet midden door de rivier loopt, maar geheel aan de westelijke oever. Suriname zou dus op de gehele rivier politietoezicht moeten houden, hetgeen met het oog op het tegengaan van smokkelarij ook wel wenselijk zou zijn. Daartoe ontbreken echter de middelen, hoewel er te Nieuw Nickerie een detachement Nederlandse militairen gelegerd is.

Het district Nickerie strekt zich tot vele honderden kilometers ver in het binnenland uit. In het zuidelijke gedeelte staat de grens met Brits Guyana echter niet vast, evenmin als aan de bovenloop van de Marowijne die met Frans Guyana vaststaat. Het komt ons wenselijk voor, dat deze grenzen door onderhandeling eindelijk eens definitief worden vastgelegd.

In het gebouw van het Cultureel Centrum Nickerie werd ons een lunch aangeboden. Hier bevindt zich o.a. een jeugd-leeszaaltje. Zeer interessant waren de demonstraties, die op het terrein van dit centrum voor ons werden gegeven. Men voerde hier nl. twee bruiloften op, een tussen twee Mohammedanen en een tussen twee Hindoes. Deskundige voorlichting omtrent de betekenis van de verschillende handelingen ontbrak gelukkig niet. De klederdrachten van de bruidsparen en de bruiloftsgasten waren bijzonder mooi.

Na de lunch ging de tocht per auto verder naar de oostelijke polders. Ook hier was de invloed van het Welvaartsfonds en het Tienjarenplan op vele plaatsen te constateren; niet alleen zijn verschillende nieuwe polders aangelegd, maar ook de bewaring van de rijstooft is veel verbeterd.

Een wat langer bezoek brachten wij aan de Prins Bernhard Polder, waar de Stichting Experimentele Landbouwbedrijven door de Stichting Machinale Landbouw proefnemingen doet uitvoeren ten behoeve van de mechanische rijstcultuur. Men is er hier in geslaagd een rijstas te vinden, dat geschikt is voor de mechanische cultuur (de bij de bevolking gebruikelijke rassen zijn daartoe volstrekt niet bruikbaar), en bovendien de opbrengst per ha sterk te vergroten. Deze resultaten geven veel hoop voor een rendabele exploitatie van het plan-Wageningen en van eventuele verdere mechanische bedrijven.

Van Paradise vertrokken wij ten slotte weer per boot naar Wageningen, dat nog enkele tientallen kilometers ver stroomopwaarts aan de Nickerierivier ligt. De enige verbinding is tot dusverre nog te water; men hoopt binnen niet al te lange tijd een weg te kunnen aanleggen en ook de aanleg van een airstrip is in overweging. De kortste verbinding met Paramaribo gaat tot dusverre per „speedboat” over de rivier naar Nickerie en vandaar per vliegtuig; verder is er een geregelde dienst per motorboot binnendoor, maar deze doet er bijna 24 uur over. Eerst wanneer de weg van de Coppename naar Coronie doorgetrokken wordt naar Wageningen, zal dit polderland, dat tot dusverre als een eiland in het oerwoud ligt, met de rest van Suriname één geheel kunnen gaan uitmaken.

Te Wageningen werden wij hartelijk ontvangen door de directeur van de Stichting Machinale Landbouw, de heer L. G. Witte, en diens medewerkers. Wij werden ten dele ondergebracht in het hotel De Wereld en voor het overige in de huizen van het dorp. Het geheel maakt een keurige indruk: een groot plein met grasvelden en daaromheen stenen „bungalows” voor de Nederlandse employés, met mooie tuinen. Terzijde ligt een enorme graansilo, een rijstpellerij, het gemaal voor de polder, enz. De huisvesting van de arbeiders liet echter nog veel te wensen over; gelukkig bleek ons, dat er al vergevorderde plannen bestonden om hierin verbetering te brengen.

Woensdag 27 maart kregen wij ruimschoots gelegenheid om het gehele project te bezichtigen. Wij kwamen daarbij sterk onder de indruk van wat hier in enkele jaren tijds is gepresteerd. In 1949, toen men nog met de opmeting van het terrein

moest beginnen, was dit gehele gebied één uitgestrekt moeras, ten dele begroeid met zwaar oerbos. Nu strekt zich hier een vrijwel onafzienbare polder van 5900 ha uit, waarop de rijst geheel mechanisch wordt geoogst. Rechte kanalen doorsnijden de polder; men zou zich in de Nederlandse Zuiderzeepolders wanen, ware het niet, dat een tropische zon over de velden straalt en dat het gewas geen tarwe, maar rijst is. Gedeeltelijk per auto en verder per boot maakten wij een rondrit en rondvaart door de polder. De wegen zijn nog onverhard en dus bij nat weer onbruikbaar. Het vervoer gaat daarom vrijwel uitsluitend per schip, en wel, voor zover het personenvervoer is, per speedboat, waarmee men snelheden van 40 à 50 km per uur kan bereiken, hetgeen met het oog op de grote afstanden ook wel nodig is. Met deze bootjes worden b.v. de kinderen naar school gebracht. De enige school, de enige winkel, het ziekenhuis, de kerken, dit alles bevindt zich in het dorp Wageningen, dat t.o.v. de polder uitmiddelpuntig gelegen is en dat ook moet zijn, omdat het aan de rivier moet liggen. Er wonen thans enige tientallen Nederlandse boerengezinnen in de polder. Hoewel zij over goede stenen woningen beschikken, blijft hun bestaan wel in sterke mate dat van pioniers. Tot dusverre zijn deze boeren in loondienst bij de stichting, zij het dat zij enig financieel belang hebben bij de opbrengst van het hun toevertrouwde poldergedeelte. Het was en is de bedoeling de grond op den duur uit te geven aan zelfstandige boeren; de stichting meent echter, dat het moment daartoe nog niet gekomen is, omdat men nog niet voldoende ervaring heeft opgedaan en het risico voor de eigen boer dus nog te groot is. Dit is teleurstellend, vooral omdat aan de boeren vóór hun vertrek uit Nederland is voorgespiegeld, dat zij spoedig zelfstandig zouden worden. Wil men goede Nederlandse landbouwers voor dit werk blijven aantrekken, dan zal het zaak zijn, dat binnenkort definitieve mededelingen over hun toekomstmogelijkheden gedaan kunnen worden.

Voor de aanleg van de eerste polder, die nu in cultuur gebracht is, moesten talrijke installaties worden gebouwd, welke ook voor een veel groter areaal zouden kunnen dienen. Het is dan ook van het begin af aan de bedoeling geweest een tweede polder aan te leggen, waarmee de oppervlakte van het project zou kunnen worden vergroot tot rond 15 000 ha. In de laatste jaren is helaas gebleken, dat van het oorspronkelijke kapitaal, waarmee de eerste polder tot stand gebracht is, een belangrijk deel als verloren moet worden beschouwd, indien men zich tot deze ene polder zou beperken; de kosten van de aanleg bleken nl. veel hoger te zijn dan men geraamd had. De stichting meent nu echter, dat bij uitbreiding met een tweede polder een deel van het verlies kan worden teruggewonnen. Het is in elk geval duidelijk, dat de kosten per ha bij aanleg van twee polders veel geringer zullen worden. Naar onze mening ware het zeer te betreuren, indien het niet mogelijk zou blijken het project met een tweede polder uit te breiden. Het komt ons voor, dat men dit plan niet uitsluitend uit het oogpunt van de economie van de onderneming mag bezien. Niet alleen is het van belang, dat hier een groep Nederlandse boeren en technici werk vindt, van nog meer betekenis is het plan voor de economie van Suriname als geheel. Reeds thans verschaft Wageningen aan een kleine 1000 Surinamers werk en produceert het een uitstekende soort rijst, die met gemak wordt geëxporteerd. Voor Suriname is deze uitvoer een niet te verwaarlozen deviezenbron. Vergroting hiervan kan de Surinaamse economie, die veel te eenzijdig op de produktie van bauxiet gebaseerd is, een steviger grondslag geven. De hier toegepaste methoden kunnen ook voor de overige landbouw van Suriname een prikkel tot het aanbrengen van verbeteringen opleveren, speciaal tot het aanplanten van rijstrassen met hogere opbrengsten.

Voordat tot de aanleg van de tweede polder kan worden besloten, zal intussen nog een uitgebreid verder onderzoek nodig zijn. In het bijzonder is het van veel belang, dat men erin slaagt een tweede gewas te vinden, dat naast rijst kan worden verbouwd. Wij zien de resultaten van de proefnemingen hieromtrent met grote belangstelling tegemoet.

Grond is er gelukkig genoeg beschikbaar en water voor de

bevoeiing is er eveneens genoeg. Zonder aanleg van dijken, sluizen en gemalen kan men evenwel met deze grond niets beginnen. Helaas eist het in cultuur brengen van de vruchtbare kustvlakte grote kapitalen. Indien Nederland deze kapitalen zou kunnen investeren of garanderen — of dat op den duur mogelijk zal zijn, zal afhangen van tal van factoren, die men op dit ogenblik niet kan overzien —, zal het daarmee in zeer sterke mate tot de welvaart van Suriname kunnen bijdragen.

Behalve de polder bezichtigden wij ook de silo en de rijst pellerij, het gemaal, de opslagplaats van gereedschappen e.d. Het bedrijf is uitstekend ingericht. Door de afgelegen ligging moet men echter een grote voorraad van alle mogelijke materiaal aanhouden om zelf in voorkomende gevallen reparaties te kunnen verrichten.

Een van de voordelen van de ligging aan de Nickerierivier is, dat zeeschepen tot voor de steiger bij de silo kunnen komen. Wij troffen er een vrachtschip van de K.N.S.M. aan, dat rijst laadde.

's Middags vóór ons vertrek werd ons nog een gezellige thee aangeboden door de afdeling Wageningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen.

Laat in de middag vertrokken wij met een grote vloot van motorboten binnendoor in zuidelijke, later oostelijke richting. Er bestaat nl. een natuurlijke waterverbinding tussen de Nickerierivier en de Coppename. De smalle Arrawarrekreek mondt enerzijds uit in de Nickerie, anderzijds in de Wayombo, die weer in de Coppename uitstroomt. Door het opruimen van omgevallen bomen en het afsnijden van een enkele bocht is een zeer bruikbare waterweg verkregen, al is vrijwel geen stukje hiervan recht. Het gehele gebied is een volkomen vlak oerwoud, onbewoond, met uitzondering van een enkel houthakkerskamp en één Indianendorp. De tocht in de doodstille nacht was verrukkelijk. In de bundels van de zoeklichten, waarmee de bemanningen van onze boten de oevers afzochten, verscheen de ene coulisse van geboomte na de andere naarmate wij het eindeloze aantal bochten omvoeren.

Donderdag 28 maart arriveerden wij in de loop van de ochtend bij het enige dorp van dit hele traject, Corneliskondre, waar de gehele zuiver Indiaanse bevolking ons opwachtte. Wij wandelden in het dorp rond, aten cassave en troffen hier een jong Nederlands echtpaar aan, dat sedert een jaar in dit dorp woonde om ingevolge een opdracht van de Wosuna een vergelijkende studie van de Indiaanse talen te maken.

Door kleine defecten aan enkele van de motorboten geraakten wij op het tijdschema achter. Toen wij laat in de middag te Coppenamepunt aankwamen, waar de districtscommissaris van Saramacca, de heer J. P. Kaulsar Sukul, ons opwachtte, moesten wij ons haasten om met de gereedstaande auto's terug te rijden naar Paramaribo. Onderweg konden wij nog juist een zanghulde van schoolkinderen te Groningen in ontvangst nemen; overigens stoven wij in dichte stofwolken verder. Bij Uitkijk konden wij nog zien, hoe daar een gemaal voor de Uitkijkpolder in aanbouw is, ook een werk van het Tienjarenplan.

Nog juist op tijd kwamen wij te Paramaribo terug om een receptie te bezoeken, welke de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven in het Palace Hotel aanbood.

Vrijdag 29 maart was geheel gewijd aan het bezoeken van allerlei instellingen en bedrijven te Paramaribo. 's Ochtends bezochten wij eerst verschillende scholen, zowel lagere scholen als de goed uitgeruste technische school en de algemene middelbare school annex kweekschool, die eveneens een voortreffelijke indruk maakte. Een groot probleem blijft het vinden van de nodige leerkrachten voor het middelbaar en technisch onderwijs. Wij hebben in Nederland met een groot gebrek aan leerkrachten te kampen, maar hier is het altijd nog mogelijk om niet geheel bevoegden in te schakelen; in Suriname ontbreekt deze groep vrijwel geheel. De Regering moedigt door het geven van een groot aantal studiebeurzen de studie van Surinamers aan, maar het effect is nog altijd niet voldoende.

Ook bezochten wij met veel belangstelling het jeugdcentrum van de Evangelische Broedergemeente.

Van de bedrijven bezichtigden wij in het bijzonder de Surinaamse Brouwerij, die zich in enkele jaren tot een belangrijke industrie heeft ontwikkeld, en de Bruynzeel Suriname Houtmaatschappij, welke voor de welvaart van het land van grote betekenis geworden is. Deze maatschappij heeft op tal van plaatsen houtconcessies en geeft daardoor aan vele personen, vooral Boslandereolen, werk. Het gekapte hout verwerkt zij in haar fabriek voornamelijk tot triplex en multiplex, dat in toenemende hoeveelheden wordt uitgevoerd. Ook geprefabriceerde huizen worden op vrij grote schaal vervaardigd en geëxporteerd. Vroeger meende men, dat van de Surinaamse houtsoorten alleen de harde waarde hadden. Van hard hout maakt de fabriek van Bruynzeel parketstroken en -blokjes. Thans verwerkt men echter ook zachtere soorten tot triplex, waardoor de houtexploitatie veel eerder lonend wordt. De grote moeilijkheid van de exploitatie van tropische bossen zit in de ontzaglijke verscheidenheid van soorten, ten gevolge waarvan op een grote oppervlakte slechts enkele bomen gekapt kunnen worden. Daarbij komen dan de moeilijkheden van het vervoer. Over het algemeen kan men maar tot op korte afstanden van water- of landwegen kappen. Een van de belangrijke onderdelen van het Tienjarenplan heeft nu betrekking op de aanleg van wegen ter ontsluiting van grote bosgebieden.

Ook het gebouw van de Stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek Suriname-Nederlandse Antillen werd door ons bezocht, evenals het doofstommeninstituut en het longlijderspaviljoen.

's Avonds bezochten enigen van ons een gezellige avond, georganiseerd door het Comité van Surinamers, die enige tijd op de Nederlandse Antillen hebben gewoond.

Op zaterdag 30 maart maakte een deel van ons gezelschap een rondrit door de stad, in het bijzonder met het oog op de volkshuisvesting. Dit geschiedde onder leiding van de heer mr. M. de Groot, directeur van Sociale Zaken en beheerder van de Stichting Volkshuisvesting Suriname. Wij constateerden in de eerste plaats, hoeveel de huisvesting van grote groepen stadsbewoners nog te wensen overlaat. Vooral de erven langs de rivier, geheel volgebouwd met krotten, gaven een afschuwelijk beeld te zien. Daarna zagen wij wat er door de stichting gedaan wordt om hierin verbetering te brengen. De nieuwe woningen maakten een uitstekende indruk op ons. In het bijzonder hebben wij grote waardering voor de woningen, welke in „aided self-help“ gebouwd worden. Dit systeem, waarbij de overheid materialen beschikbaar stelt en leiding geeft bij het werk, doch waarbij de toekomstige bewoners zelf een groot deel van de werkzaamheden verrichten, werpt voortreffelijke resultaten af. Toch gaat de verbetering van de woningvoorziening maar uiterst langzaam. De stadsbevolking neemt zo snel toe, dat krotten, die door de bewoners ontruimd worden, dadelijk weer door anderen in gebruik worden genomen. Tot afbraak kan men helaas voorlopig niet komen.

Tijdens deze rit bezochten wij ook een fraaie in aanbouw zijnde moskee.

's Middags bood de Regering een lunch aan in de Buitensociëteit „Het Park“, terwijl 's avonds het officiële gedeelte van ons bezoek werd afgesloten met een receptie in het Gouvernementspaleis, waar wij tot onze vreugde ook die leden van de Staten mochten ontmoeten, die zich overigens afzijdig hadden gehouden.

Na een vrije zondag, waarvan wij gebruik maakten om tal van contacten te vernieuwen, vertrokken de beide delegaties (van die van de Staten der Nederlandse Antillen hadden overigens reeds verscheidene leden eerder moeten terugkeren) op maandag 1 april van het vliegveld Zanderij. Hier namen wij van onze gastheren een hartelijk afscheid. Een beschrijving van de terugreis, welke voor de meesten onzer over Curaçao en de Verenigde Staten liep, zou buiten het bestek van dit verslag vallen.

In het bovenstaande zijn onze activiteiten niet geheel volledig vermeld. Verscheidene onzer hebben alleen of in kleine groepen nog bezoeken gebracht aan tal van instellingen, die wij niet afzonderlijk hebben opgesomd. Ook deze bezoeken hebben ertoe bijgedragen ons een vrij volledig beeld te geven van de situatie op tal van gebieden en hebben onze waardering en hier en daar bewondering opgewekt voor het vele werk, dat door tal van groepen in Suriname in het algemeen belang wordt verricht.

Betekenis van het bezoek

In het verslag, dat de delegatie, welke in januari 1956 op verzoek van de Staten der Nederlandse Antillen een bezoek aan dat Rijksdeel bracht, te zamen met een delegatie uit de Staten van Suriname, aan de Staten-Generaal uitbracht (4281, R 28), heeft deze delegatie uiteengezet, dat haar bezoek in de eerste plaats een symbolische betekenis had gehad; het had uiting gegeven aan de vaste wil van de drie Rijksdelen om samen te werken en het was reeds als zodanig van het grootste belang geweest. Daarnaast had het aan de leden van de verschillende colleges gelegenheid gegeven elkaar te leren kennen en door onderlinge gedachtenwisseling een beter inzicht te verkrijgen in tal van problemen van elkanders Rijksdelen. En ten slotte had het aan de bezoekende delegaties gelegenheid geboden de Antillen met hun uiterst gevarieerde en boeiende samenleving te zien en de sfeer daarvan in zich op te nemen.

Wij kunnen na afloop van ons bezoek aan Suriname deze uiteenzetting over de betekenis van een dergelijk bezoek mutatis mutandis volkomen onderschrijven. Wil men de eenheid der Rijksdelen versterken, dan zijn zulke bezoeken van grote betekenis, ook al kan men de waarde daarvan niet in geld of andere concrete maatstaven uitdrukken. Het contact met de meerderheid van de Staten van Suriname is zeer intensief geweest, daar velen van haar leden, in de eerste plaats de voorzitter van de Staten, zich de niet genoeg te waarderen moeite hebben gegeven ons op al onze reizen te vergezellen en ons, waar nodig, alle inlichtingen te geven, die wij maar konden wensen. Uiteraard hadden wij ook voortdurend contact met de leden van de Antilliaanse delegatie. Wij kunnen niet anders zeggen dan dat de verstandhouding tussen de drie groepen gedurende de gehele reis voortreffelijk is geweest. In het bovenstaande is reeds vele malen gebleken van onze waardering voor de uitstekende organisatie van ons bezoek en voor de grote hartelijkheid en gastvrijheid, welke wij van iedereen in Suriname hebben ondervonden. Het is ons niet mogelijk allen, aan wie wij dank verschuldigd zijn, in dit verslag met name te noemen; wij moeten volstaan met een algemene dankbetuiging. Suriname is niet alleen een mooi en belangwekkend land, het is ook een land, van welks bevolking men gaat houden.

Intussen, hoe belangrijk het contact met de leden van de Staten en met vele anderen in Suriname ook geweest is, van zeker niet minder belang achten wij het, dat wij gelegenheid hebben gekregen ons persoonlijk van tal van problemen op de hoogte te stellen. Zoals uit het bovenstaande blijkt, hebben wij gelegenheid gehad ons te verdiepen in de vraagstukken van het Brokopondopplan, het Tienjarenplan met zijn talrijke onderdelen op alle mogelijke gebied, het Wageningen-project, het onderwijs, de volkshuisvesting en een gehele reeks van andere onderwerpen. Wij hebben allerlei dingen begrepen, die wij zonder een persoonlijke kennismaking, uitsluitend op grond van de stukken, nooit zo goed hadden kunnen begrijpen. En in het bijzonder hebben wij gezien, op welke punten Nederland, overeenkomstig artikel 36 van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, Suriname hulp en bijstand zou kunnen verlenen, waarbij wij overigens niet uit het oog verliezen, dat ook het omgekeerde het geval kan zijn.

Wij zijn ervan overtuigd, dat de reeks van bezoeken van leden der vertegenwoordigende colleges uit drie Rijksdelen behoort te worden voortgezet, zij het op den duur wellicht met ruimere tussenpozen dan van een jaar. Eerst is thans de beurt

aan Nederland om delegaties uit de Staten van de beide andere Rijksdelen uit te nodigen. Het komt ons voor, dat zulk een bezoek in het a.s. voorjaar zou dienen plaats te hebben. Het zou, evenals de beide eerdere bezoeken, twee à drie weken kunnen duren. Uiteraard kan men in een zo korte tijd niet alle belangrijke plaatsen, bedrijven en instellingen in Nederland bezoeken. Daarvoor is onze samenleving te gecompliceerd in vergelijking tot die van de Nederlandse Antillen en van Suriname. Deze tijdsduur schijnt ons echter voldoende om ook die leden van de Staten dezer Rijksdelen, die Nederland nog niet kennen (er zijn er ook velen, die ons land dikwijls bezocht

hebben), een duidelijke indruk daarvan te geven. Met dit voorstel willen wij ons verslag besluiten.

Aldus vastgesteld 31 oktober 1957.

VAN SLEEN	WILLEMS
VAN LIENDEN	REIJERS
TJALMA	KRAAIJVANGER
IN 'T VELD	DE DREU
ROMME	VAN DE WETERING
DE KORT	DE GRAAF
FOKKEMA	VAN MEEL
FORTANIER-DE WIT	BERKHOUWER.